

Ostatne v prebehu riadkov týchto ostau nám ešte jedon chvost na rozlúštenia, a to je, nakoľko konzervatizmus nie len na zradu hrá, maďarskej národnosti neosožný, ale aj vláde nebezpečný je.

Vúbec krivý pochop je to, jakoby konštituciálna monarchia nemohla bez aristokracie stáť. Ruská, štát absolutný, trvá predca bez aristokracie; zajiste aristokracie takej, jako sme sa my naučili ju brať v zmysle západnieho feudalizmu, tam niet, lebo to, čo tam pod názvom týmto sa rozumie, je prísne braná inteligencia. A Russia absolutná byť nemuže, a Rakúska konštitucionálna by byť nemohla bez aristokracie? Austria ale aj vskutku podstúpila v ohlede tomto reformu, nedajúc nikomu privilegium, a inteligencii slobodnuo pole puosobenja. Čo je ale v tomto novom rakúskom systéme aristokracia maďarská? Nič inšie jako negácia existencie Rakúska. Tejto povaha je, na všecko na tom svete reptáť, všecko podryvať, lebo jej synonizmus je stabilizmus, to jest smrť podľa zákonomu prírody, čo v rozvíňovaní svojom nezastane. Táto pri všeckej strate politických privilegií mocná je predca dosť, nie len nás hubiť, ale aj samu vládu podkopávať.

A vláda sama bola dosť slabá jej nezbedám sluchu dávať, a videli sme, že na jej úklady sama vláda verných mužou nivočí. Len jej dajte ucha, a jako dnes z X dietálnej triedy úradníkov, tak zajtrá i tých, čo jim dietu nevieme, vypichá, až vypichne aj ministrou, aby sama obsadila to, a potom beda vám národy rakúske, beda tebe Austria, novie války tvojich národov zosušia teba a vyvalíš sa jako dub vyhorený.

A týmto sme podali kľúč, ukázať, že úrad námestníka uhorského je nebezpečný. Dá-li naň vláda Maďara, je bez všetkej pochyby pre monarchiu škodlivý; dá-li naň cudzinca, čože si počne tento? Bude-li tvrdý, tvrdosti jeho skutky puojdu na úcty vlády: bude-li mäkký, dá sa sociálnym aristokracie vplyvom za jej inšpiráciami viesť: jako sme videli puosobenja tohoto účinky i pri najprísnejších veľúradníkoch cisárskych. A má-li z ohladu národnosti zrizenia krajiny, nie len polovičatuo dobrodinia — polovičatosť táto predca viac nelásky, jako lásky by splodila — byť, tak v interese našom leží, nebyť podrízenými takým, čo od moci aristokracie maďarskej muožu závisieť. Krom toho úrad tento je závada v mechanizme rizenia: lebo na pr. veľžupan nie k nemu, ale ministerium appeluje atď., a tá pyramida, čo má dva ostne, čo že je to?

My Austrii od srdca prajeme, žiadame veľikost jej. Je jedon živel v nej, bez pomoci ktorieho je nič, s pomocou ktorieho stáť sa muože asyloom slobody europejskej. Keď táto od Seiny bude utekať musieť, nech Austria náručia jej otvorí, a od Austrii státu niet.⁴

38

E. Štúr, kritika brožúrky S. Vozára „Hlas od Tatier“.

Uverejnili Hurbanove SP, roč. I, zv. 4, str. 147–152; zv. 5, str. 182–184, a to pod názvom Hlas od Tatier od S. Vozára. Uverejňujeme len podstatnú časť.

Uverejnili v m. j. 1847.

E. Štúr podrobil brožúrku Vozárovu, ktorý v čase uverejnenia kritiky bol už mŕtvy, veľmi ostrej a prenikavej kritike. Súčasne zaujal stanovisko aj proti Maďarom a ukazuje, že spojenie Slovákov s Maďarmi nie je možné.

⁴ Ide o narážku na známe Tu felix Austria . . . a na Extra Hungariam non est vita, si est vita, non est ita.

Lež človek s zapretím seba, so zatajením bolesti musí dakedy urobiť to, čo prísnosť okolností požaduje. Uvážme teda, či sú teraz také okolnosti, ktoré by spojenia sa naše s Maďarmi prísno požadovali a obzrime, či by spojenia toto s Maďarmi bolo nám prospešné? My neveríme, že by ešte Maďari boli tak mocní, ako by sa daktorym vari zdálo, a to neveril ani sám zvečnelý, bo v dielku svojom jim tak rečeno hrobnú pieseň zpieva. Tomu je i vskutku tak. Maďari sú nielen porazení, ale sú vonkoncom pozbavení moci a panovania a toto sa pri Maďaroch hlavne do ohľadu vziať musí. Všetky mongolské a tatarské národy, ktorých Maďari sú bratia, kadenáhle boli o panovania pripravení, zmizli a uschli, nenahajúc ani sledu po sebe. Huni¹ rozšírili ďalebo moc svoju v Európe, ale porazení sú od Germánou, menovito Gepidou, Herulou² a ostatného vzdychu rímskeho,³ stratili sa; Avari,⁴ zatočiac sa široko po Európe a natropiac v nej surovosti neslýchaných, zbití od Karla Veľkého a Slovanou,⁵ zmizli. Tatari⁶ za panovania svojho vystrkali ďaleko do Európy huby obžernie, ale potlčení od Rusou, po zborení Zlatej hordy, kanátu Astrakánskeho a Kazanského,⁷ zanikli; nie lepšie šlo inším týchto pobratimom: Pečenegom, Plavcom⁸ a inej podobnej zberbe a nie lepšie pôjde pobratimom jich druhým: Turkom a Maďarom. Čohože je to duokaz? Toho, že v národoch týchto nielo žiadnej sily duchovnej, mravnej, že nepanujú nad druhými silou touto, ale jen silou surovou, hmotnou, telesnou, čo ale v ľudstve trvania mať má, zakladať sa musí na sile ducha. I čím ozaj poslúžili národy tieto ľudstvu? Či vynášli niečo vo vedách, v umeniach, v technických strojbách, či naučili niečomu ľudstvo v riadení, v sporadovaní obcí, držáv a. t. d'. Ani chýru o tomto, vieme len to, že národy tieto neslýchane požrali, krev strebali, vo vraždách a v bujnosti nadovšetko zaľúbenia mali a za to na lupy vychodili. Čomuže sme sa my tiež od Maďarou poučili? či sme naopak my nevyučili ich orbe, remeslám, či sme ich neuviedli do cirkve Kristovej, či nepoložili si oni državu svoju na vlastných čírych základoch našich, ako to svedčí celuo jich právo verejnuo a domáce a čo sme za to dostali navzájem? Vidíme sledy jich panovania na zbiedenom, ztročenom, zúboženom ľudu našom, videli sme, jako sa pásavali na jeho duši i na jeho vychudlom tele, videli sme, akej lásky požíval na vyvolených všade derešach pod neprestajne točnými korbáčmi hajduchou. Ano, ano, toto, dereš a hajdúch

¹ Ovládli Karpatskú kotlinu v 5. stor. n. l.

² Germánsky kmeň, ktorý od dolnej Visly sa dostal k dolnému toku Dunaja a za vpádu Hunov sa stal ich poddaným. Obsadil Dáciu a za vpádu Avarov bol od nich vykynozený v druhej polovici 6. stor. n. l. Heruli boli tiež germánsky kmeň.

³ Stúr má tu na mysli výboje Rimanov v Karpatskej kotline, najmä v Dácii.

⁴ Zaujali Karpatskú kotlinu v 7. stor. n. l. Vynikali bojovnosťou a mali na našich slovanských predkov veľký vplyv a uviedli ich do područia. Na konci 8. a na začiatku 9. stor. n. l. bolo ich panstvo v Podunajsku zničené.

⁵ Obnovil roku 800 rímske cisárstvo.

⁶ Vnikli do Európy po roku 1240 a dostali sa i na územie terajšej ČSSR. Spôsobili veľké spustošenie, kde sa objavili.

⁷ Zlatá horda bol rozsiahly feudálny štát, vytvorený z tatárskych výbojov v prvej polovici 13. stor. na území východnej Európy. Mal obyvateľstvo nielen po jazykovej a etnickej stránke veľmi pestré a rôznorodé, ale aj po stránke hospodárskej a kultúrnej. Strediskom tejto ríše bolo okolie dnešného Volgogradu. Delila sa na niekoľko chanátov, ako bol astrachánsky, kazanský a i.

⁸ Kmene, ktoré pozvali Maďari do Uhorska, aby posilnili svoje postavenie, oslabené v bojoch proti Tatárom a vojnami so susedmi.

a inie ohavnosti sú maďarskie dobrodenia na ľudu našom. Prečo žiaden ľud slovanský nie je tak sklúčený, zbiedený a zubožený, ako náš a býval zároveň inším bratom svojim bojovný? Prečo nie je taký ľud ruský, nie český, ani poľský a títo zároveň našim slúžili a slúža zemanstvu? Na Rusi by mohol dvorianin (zeman) bez trestu zákona pripraviť poddanieho o živnosť svoju a zobrať mu jeho imania, tuto ale na celej Rusi od pamäti sveta sa nestalo, a u nás kolkých povyháňali zo statkou, obrali o všetko — koľko by bolo na to pamätníkov? A čím sa nám ďalej Maďari odmenili za naše dobrodenia? Tým, že nám zaprisahali smrť a Boha prosili i do pekla stúpali, aby nás potreť mohli, lež naopak vypadli osudy. My sme, chvala Bohu z bojou vyšli živejší, u nich to ale kam diaľ viac pôjde dolu vodou. My sme v utlačení a v nevoľi tisícročnej nezhylni, život z nej celý celučický vyniesli, ako ale to našim dakedajším pánom bez panovania puojde, uvidíme. Už teraz na tú krátkosť času maďarčina veľmi umľkla, a počkajmeže, nach len prejde päť, desať rokov. K čomuže sa teda s takým spájať, ktorieho život je na náklonku, ktorieho, keď opustí moc opúšťa i život? Či mu máme dopomáhať zase k moci predešej, aby sa mohou vrhnúť zase na nás? Inšie užitky pďobne, akie by sme mali z toho spojenia neviem, ba práve vidím v tom len samuo nešťastia. Maďarstvo, to tak rečenuo vzdelanejšie, z ohľadu náboženského lichým racionalizmom ofúknutuo z ohľadu državného a spoločenského západným všetečným liberalizmom,⁹ o ktorom dolu nižšie obširnejšie, nakvasenuo, kamkoľvek svojou rečou, svojimi mravmi svojou snahou preniklo, zanechali všade a vo všetkom bohopustie šľaky svoje; ono vyhnalo zo škúol a ústavou našich vedeckosť, prasilo medzi našim neveru, rušiac najsvätejšie páky človeckosti, podtínalo úctu a šetrnosť k riadu, v každej države nevyhnutne potrebnému a miesto tohoto všetkíeho vedlo pokolenia naše mladšie k lenivosti, k márnomyšlnosti, k chvastúnstvu, k svetárstvu, nakazovalo život náš necudnosťou, bujnnosťou a primeskami týchto špatnými. Kdeže vybranejšia mládež naša našla úchylok za dňou povodne maďarskej? či nie len v samojediných ústavoch slovenských,¹⁰ týchto prístrešiach búrkami stihaných splašeného ducha slovenského. Ano len v týchto samých, v nich samých sa udržalo čo bolo lepšieho, čo tam sa neuchýlilo, to je stratenô na chodníkach maďarských Bohu, človečenstvu i národu.

Ale ani je nie opatrnô, aby sme sa spájali s Maďarmi. Vieme, že mnohi čihajú na nás, čihajú na všetky naše reči, na najmenšie činy naše a mnoho dobrej vôle majú, aby nás uviedli do podozrenia. Spájania sa s Maďarmi bolo by jim vítanou pohnutkou na nás novie očerňovanie kydať. A čo konečne vykvitnúť by malo z tohoto spojenia? Kus taký, aký Maďari vyvedli? Na toto vieme, že zvečnelý ani z ďaleka nepomyslel, on zbližovaním sa nás k Maďarstvu chcel i nás chrániť od jich neprestajných nápadou, i jim ako Slovan prial života. Slovanskou láskou hnutieho, dakdo vari zle nerozumel.

Či ale Maďari, nepriatelia naši a porazení, hľadajú u nás urazených a s druhými jich premožiteľou, priateľstvo? Na toto zvečnelý sám odpovedá, keď o najnovšom popise obyvateľstva v krajine a o úskokách maďarských pri tejto príležitosti pojednáva.¹¹ Ano tento popis alebo vlastne úskoky maďarskie pri ňom, to očerňovania nás tisícorakuo,

⁹ Slobodomyseľnosť.

¹⁰ Štúr má tu na mysli ústavy na ev. lýceách v Bratislave, Kežmarku, Stiavnici a v Prešove, na ktorých sa vzdelávala slovenská mládež v slovenskom jazyku a literatúre.

¹¹ Ide o súpis ľudu, vykonaný roku 1850 rakúskymi vojenskými úradmi, aby sa zistil podrobne stav obyvateľstva i po stránke národnostnej z hľadiska predpokladaných opatrení v prospech národnostne spravodlivejšieho usporiadania Rakúska. Vozár se zmieňuje o ňom na 45. str. svojej brožúrky.

to neslýchanuo namáhania Maďarou nám pri novom usporiadaní zase maďarskú reč vtisnúť, alebo, keď to neide, aspoň nemčinou život náš zahatať, tie tisícerie kriky v Pešti, keď sa ústava Rakúska od 4. brezna i slovensky po maďarskom a nemeckom čítaní predniesť mala, aby sa slovensky vonkoncom nečítala, sú odpoveďou Maďarska na ponúkanuo jim priateľstvo. Či s týmito ľuďmi muože priateľstvo byť? To, čo pojediná z Maďarou po kútach, po domiech svojich v potrebe priateľstva nás s nimi hovoria, alebo čo nedávno Maďari Srbom v Segedíne na bále povedali,¹² že nach je prekliaty ten, kto semeno nepriateľstva medzi nimi dvoma nasial, sú holie, pustie reči, ktoré skutky Maďarou, starie i novie zanášajú do vetru tak, ako víchor peria. Týmto podvodným rečiam nesmieme sa ani najmenej dať zaviesť, bo ukázali by sme naozaj chlapecku ľahkovernosť a nevyzrelosť. Dost sa nám už všelikdo všelicho nasľuboval, keď užil nás chceli, i užili nás, a Maďari by len zas nanovo chceli nás užívať. Či máme a chceme byť len vždy hračka a nástroj v rukách cudzincou? — Že Maďari v Segedíne rovnoprávnosť vyhlásili,¹³ to sa tak vyložil musí, že „kdo sa topí, britvy sa lapá“. Bolo to práve tak, ako s tým vlkom, keď do košiara pre ovce skočiu a von z neho nemohúc prichádzajúcejmu s chabinou pastierovi privolau, že „prišieu mu striežiť ovce, že však je on ich dobrý priateľ“. Zle si si to vymysleu, brachu, už v klepci, povedau pastier. Segedínske sberby sú takieto odrivy vlkou už v klepci. Ako že Maďari k srbskiemu vyslanstvu hovorili v Prešporku.¹⁴ Ako dopisovali Horvatom, a akou rečou hovorili k Slovákom? Šibenicami. A teraz, aká že je ich reč? Ako sme povedali, najúlisnejšie na tom, kde len aký prístupok majú, robia plazením, pochlebovaním, čo medzi inším rečeno k jich zvláštnym cnosťam a k jich sile patrí, keď už v nadutosti svojej upadli a moc s panstvom prehrali ta vec nastrájajú, aby nám proti najvýslovnejším a tisíc razy opakovaným obecaniam zo strany vlády rovnoprávnosti, proti najvýslovnejším záväzkom ústavy Rakúskej od 4. brezna, v ktorej sa obecnie a verejnie záležitosti každiemu národu v jeho reči zajišťujú, zase na novo maďarskú reč alebo, keď by to nešlo, aspoň nemčinu natiskli, čím oni nie len nám škodiť chcú a mimochodom rečeno svojho priateľského ducha ukazujú, ale zaťatí nepriatelia vlády, akí sú i tejto z ukrytej a zanovitej pomstyžiadosti rany zadať sa usilujú, pripravením ju o všetku dôveru u všetkých národou, čo by bola voda na jich mlyn. My sme netrieskali, nehubili druhých, ale ani sa neplazíme ničomne, v povedomí spravodlivosti a nekonečného víťazstva veci našej; nešťastný ten, kto sa lichým pochlebovaním viesť dá.

I to ešte sa tu do uváženia vziať musí, že keď urazený a potupený, ako sme my boli od Maďarou, svojmu odporníkovi priateľstvo ponúka, to sa viac podobá proseňu o milosť, lež dákemu narovnaňu. V takomto vedení si odporník každý zaiste nič inšieho vidieť nemuože, ako slabosť ponúkajúcich priateľstvo. Nechceme maďarského priateľstva a milosti jich nepotrebujeme. Že zvečnelý o milosť jich prosiť nechceu, ale slovanskou láskou hnutý a o istejší rozkvit nášho života starostlivý to urobíu, presvedčení sme. Medzitým tu to, najmä pri úhlavných mena nášho nepriateľov platiť musí „ako kto robí, tak sa mu vodí“, „aký život, taká smrť“. Dobrotkárstvo, mákkoť a slabosť

¹² Nepodarilo sa nám o tom zistiť nič podrobnejšieho. Ide pravdepodobne o výrok v súvislosti so segedínskym uznesením maďarského snemu z roku 1849 o úprave národnostných vecí v Uhorsku.

¹³ Ide o národnostný zákon odhlasovaný koncom júla 1849 maďarským snemom v Segedíne, ktorý však tiež neuspokojoval národnosti a pre ďalší vývin vojnových udalostí a pre kapituláciu Maďarov nemohol byť ani uvedený do života.

¹⁴ Bolo to na jar 1848 v priebehu revolučných udalostí.

by bola vylievat slzy nad odvisnutým, ktorý len pred hodinou futovateľa svojho vešať dať chceu. Takieto mäkkie, dobrotárske duše videli sme pred pár časmi v Praze,¹⁵ vylievajúce slzy nad tými, ktorí, keď Pražania boli v podobnom nešťestí, nevedeli od radosti čo robiť, a náležite ešte proti nim pomáhali. Pre nás nikdo v našom horkom, prebolestnom utlačení, nikdo, hovorím, v širom svete súcitu nemau; nechže sa splní každému jeho osud.

Prieči sa nám teda vonkoncom priateľstvo maďarskuo z mnohých a podstatných dôvodou, nie tak zvečneliemu a z akých pohnútok, videli sme. K tomuto ponúkaňú priateľstva viedla ale zvečnelieho aj istá v celom spise hneď zjavne, hneď ukryte, vyslovená úcta k Maďarom. Obdivuje zvečnelý na daktorých miestach Košuta a najmä Gorgeya ako junáka, dýchajúceho čistou bezúhonnou dušou, pozdáva sa mu tu i tam maďarský národ, jeho liberalizm, rozpráva dakde s úctou o najnovšej maďarskej činnosti, zjavujúcej sa najmä v najnovších pohyboch a. t. d., trebas z druhej strany neubehli bystriemu jeho oku opáčne, podlie, leďajakie strany Maďarou a jednajúcich osuob v najnovšej ich hre. Vidí on dobre,¹⁶ že Košut nikdy s ľudom úprimne nemyslel a že čo sa pod jeho vedením zaň urobilo, urobilo sa z prinútenia okolností, vidí on, že Košut zemianstvu len moc a vládu podržať chceu, pichá do očí Maďarom,¹⁷ že sa za svoje do sveta roztrúbenie, veľkie ciele obetovať nevedeli; v boji za ne život predca smrti, kus chleba neistote a strastiam predložili, legiam poľským a zástavám slovenským za seba bojovať dávali, a keď bolo čo prospechu sebe víťazstvo pripisovali, vidí on dobre,¹⁸ že páni revolucionári a vykričaní svetom liberalisté, pred všetkým inším len zemianstvu a tu zas najprv tak rečeným magnátom, potom nižším zemänom vuofu hľadali a už len pre zapchania svetu očí daktorie prázniny i mužmi z ľudu plátali atd. atd., toto všetko, ako hovorím, zvečnelý dobre videu a predca tu i tam s úctou o tých, ktorých holotu svetu odkrýva, hovorí. Čo sa nás týka, my sme o holote maďarskej tak dobre ako zvečnelý presvedčení, v ucte ale k Maďarom a k ich mužom žiadnej s ním ani len najmensej účasti nemáme.

39

Článok Jonáša Záborského „Otázka řeči a o úpravě užívania německého a slovenského jazyka v Uhorsku“.

Uverejnili Lichardove SN, roč. III, č. 30 zo dňa 13. marca 1851.

Záborský sa obáva, že po zavedení nového štatútu, obsahujúceho úpravu štátoprávných pomerov v Rakúsku, budú dve úradné reči v Uhorsku, nemčina a maďarčina. Vyslovuje sa za to, aby v záležitostiach medzinárodných sa používala nemčina, v administratíve a súdnictve slovenčina.

Ve vysokých hradbách cisařské Vídne se vrtí urna rozložitě země uherské, a národy očekávají s napnutostí, jaký los jim vypadne. Doufá každý i bojí se každý; doufá,

¹⁵ Narážka na júnové povstanie v Prahe r. 1849.

¹⁶ Pozri str. 20 Vozárovej brožúrky.

¹⁷ Tamtiež, str. 24.

¹⁸ Tamtiež, str. 17.